

Міжнародна співпраця України з ЮНЕСКО у галузі освіти: досвід, проблеми, пошуки рішень

Олена Кульчицька

Здійснено огляд міжнародної співпраці України з ЮНЕСКО. Приділено особливу увагу таким аспектам взаємовідносин української держави з Організацією Об'єднаних Націй, як наукова і культурна діяльність, інформаційні технології, охорона довкілля і культурної спадщини.

Ключові слова: Україна, ЮНЕСКО, освіта, асоційовані школи ЮНЕСКО, кафедри ЮНЕСКО.

В умовах глобалізації країни світу, в тому числі і Україна, прагнуть до порозуміння через участь у міжнародних організаціях. Вагому роль у цьому напрямку відіграє ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури), основною метою якої є підтримка миру через зміцнення інтелектуальної співпраці між державами в царині освіти, науки, культури та комунікацій. Свою діяльність вона спрямовує в напрямку сприяння розвитку освіти від початкової до вищої, зменшення неписьменності, оскільки ця проблема остаточно не розв'язана навіть на сучасному етапі. ЮНЕСКО залучає країни-учасниці до міжнародної співпраці в галузі біосфери, геології, океанографії, гідрології, загострює увагу на небезпеках, що загрожують довкіллю, сприяє поширенню досвіду у сфері науки і культури, стоїть на сторожі охорони прав людини і демократії, зберігає культурну та природну спадщину, спонукає міжнародну спільноту до пошановування книги, мистецтва, захищає авторські права, виступає за вільний комунікативний простір.

На сучасному етапі до розв'язання нагальних освітніх проблем залучається вся міжнародна спільнота. Тому ця проблема є надзвичайно актуальною. Окремі її аспекти розглядаються науковцями різноманітних країн. Серед українських фахівців до етичних і моральних вимірів, що мають бути у вищій освіті та науці, звертає свої погляди С. І. Сидоренко [1, с. 5–16]. На оновленні підходів до забезпечення якості вищої освіти наголошує С. Одерій [2, с. 5–7].

Проблемам недосконалості системи освіти приділяє увагу російський дослідник М. М. Марфенін [3, с. 9–17]. М. Тимофеев аналізує дослідження ЮНЕСКО щодо перспектив наукової діяльності у світі [4, с. 68–69], а Ю. Ульяновський намагається розповісти про проблеми розповсюдження грамотності, базуючись на дослідженнях ЮНЕСКО [5, с. 72–75].

Однак указані автори лише частково розкривають зазначену проблему, тому авторка статті поставила за мету здійснити огляд розвитку освіти в контексті

співпраці України з ЮНЕСКО. У зв'язку з цим визначено такі завдання: показати напрямки роботи України з ЮНЕСКО в освітній сфері, з'ясувати проблемні питання та позначити шляхи їх розв'язання.

Україна, ставши членом ЮНЕСКО у травні 1954 р., взяла на себе зобов'язання не тільки дотримуватися її програмових настанов, а й прагнути до міжнародних стандартів, визначених цією організацією. Відзначимо, що Україна завжди поділяла ідеї ЮНЕСКО, тому, починаючи з другої половини 50-х рр. ХХ ст. і до сьогодні, бере участь у міжнародних конференціях і нарадах, організованих по лінії ЮНЕСКО, регіональних конференціях національних комісій при ЮНЕСКО, сесіях Виконавчої Ради цієї організації, різноманітних нарадах з окремих питань науки, культури і освіти. Україна завжди демонструвала прагнення до відкритого діалогу зі світовим співтовариством, могла й поділитися власним досвідом, і виступити з пропозиціями.

Так, ще на ІХ Генеральній конференції ЮНЕСКО, що відбулася 5 листопада – 5 грудня 1956 р. в Індії (м. Нью-Делі), представники делегацій низки країн, особливо Африки та Азії, зверталися до української делегації з проханням розповісти про розвиток освіти, роботу культурних установ та бібліотек з метою запозичення нашого досвіду [6, арк. 12].

З 6 жовтня по 3 листопада 2007 р. у Парижі проходила 34-та сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО. До порядку денного було внесено обговорення широкого кола питань, пов'язаних із подальшим розвитком міжнародного співробітництва в галузях освіти, науки, культури та інформаційних комунікацій, питання Середньострокової стратегії ЮНЕСКО на 2008–2013 рр. У ході Генеральної конференції були проведені галузеві засідання, зокрема, засідання на рівні міністрів з питань освіти та базових наук (у форматі «Круглого столу»). До складу делегації України було включено проректора з міжнародних зв'язків НТУУ «КПІ», члена-кореспондента НАНУ, професора С. І. Сидоренка, який виступив із доповіддю про концепцію сталого розвитку, що розробляється в Україні (силами наукової групи акад. М. З. Згуровського) і базується на умові обов'язкового узгодження економічного, екологічного і соціального вимірів із пріоритетом саме третього – людського – виміру. В Україні розроблено нову методичку кількісного та якісного оцінювання складного процесу сталого розвитку з використанням методів прикладної математики та системного аналізу на основі близько 300 глобальних індексів та індикаторів, що представлені авторитетними міжнародними організаціями.

Отже, освіта залишається одним із головних напрямків співпраці України з ЮНЕСКО. Діяльність останньої в цій галузі покликана протягом життя дати освіту всім і на усіх рівнях, тому що освіта відіграє головну роль у становленні та розвитку особистості, економічному зростанні та зміцненні соціальних зв'язків. На Всесвітньому форумі з освіти, проведеному в Дакарі (Сенегал) у 2000 р., були сформульовані такі цілі: розширення та вдосконалення комплексних заходів щодо

догляду за дітьми молодшого віку та їх виховання; забезпечення безкоштовної та обов'язкової початкової освіти; задоволення освітніх потреб молоді та дорослих, підвищення на 50 % рівня освіченості дорослих; підвищення якості освіти у всіх її аспектах.

Деякі із перерахованих цілей входять до списку цілей розвитку ООН на межі тисячоліття: безкоштовна і обов'язкова початкова освіта та рівність статей у початковій та середній школах; сприяння в освіті як одному з основних прав людини; підвищення якості освіти шляхом диверсифікації її змісту та методів; сприяння експериментам, новаторству, публікаціям та обміну даними, передовим досвідом, а також розвитку діалогу з питань політики в галузі освіти.

Слід наголосити, що ще у 1967 р. Україна приєдналася до проекту асоційованих шкіл ЮНЕСКО. На сьогодні функціонування 58 таких шкіл спрямоване на створення культурного діалогу між представниками різних народів, приділяється велика увага інформації про ООН та ЮНЕСКО, навчанню в галузі екології та охорони навколишнього середовища, здійснюється вивчення культурної та природної спадщини, права і свободи людини. При цьому ЮНЕСКО виділяє чотири головні аспекти у процесі навчання: вчитись, щоб знати; учитись, щоб уміти; учитись жити і учитись жити разом.

Так, з нагоди проголошення Генеральною Асамблеєю ООН 2010 року Міжнародним роком біорізноманітності та Міжнародним роком зближення культур, 25–27 вересня 2010 р. відбулася XII Всеукраїнська конференція учнів асоційованих шкіл ЮНЕСКО «Земля – наша спільна домівка: на шляху до збереження біорізноманітності та зближення культур. Досвід ЮНЕСКО, міжнародна практика, українські реалії».

Конференція відбулася в дитячому санаторно-оздоровчому центрі «Ласпі» (м. Севастополь) під егідою Національної комісії України у справах ЮНЕСКО, а також за сприяння Міжуніверситетської мережі кафедр ЮНЕСКО та їхніх партнерів «Культура миру через комунікацію» у форматі пілотної рольової гри «Національна модель ЮНЕСКО».

Практична діяльність асоційованих шкіл ЮНЕСКО має важливе значення, оскільки формує в учнівській молоді активну громадську позицію, спонукає до прийняття самостійних рішень. Розмаїття конкурсів, круглих столів, конференцій дають змогу учням не тільки проявляти творчість, самореалізовуватися, а й формувати у них такі якості, як рівноправність, людяність, толерантність, виховувати повагу до власної та світових культур.

Відповідно до державної національної програми Про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття») могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворенням продуктивних сил України повинна стати вища освіта, спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу, впливати на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства [7].

Сучасні глобалізаційні процеси спонукають українське суспільство йти в ногу зі світовими тенденціями. Тому, велику роль не тільки у формуванні національної еліти, а й у сприянні укріпленню міжнародних стосунків та інтеграції української вищої освіти у світові освітні і наукові процеси відіграють ВНЗ України, у стінах яких формується наука. Вона залишається тим потужним чинником, який рухає прогрес і дає можливість знайти односторонців щодо реалізації важливих міжнародних проектів. У зв'язку з цим на сучасному етапі актуальними залишаються слова І Генерального секретаря ЮНЕСКО Джуліана Хакслі, який відзначив, що потужним фактором, який переконує людей у можливості й необхідності повної міжнародної єдності, слугує наука [8, с. 42].

Наявність розгалуженої системи ЮНЕСКО втілилась у проект, який створив власну інформаційну мережу та мережу партнерів під назвою ЮНІТВІН (кафедри ЮНЕСКО). Програма була заснована у 1992 р. і мала на меті зміцнення співробітництва між ВНЗ різних країн світу для ефективного обміну знаннями. Вона покликана сприяти міжвузівській співпраці з метою передачі знань, розвитку та удосконалення підготовки спеціалістів і науковців у вищій школі, а також інтернаціоналізації вищої освіти. На сучасному етапі в окремих вищих навчальних закладах та наукових установах України діє 14 кафедр ЮНЕСКО. Проекти, над якими вони працюють, стосуються глобальних проблем сучасності: сталого розвитку, довкілля, новітніх технологій, проблем народонаселення, прав людини, демократії тощо.

Кафедри спрямовують свою діяльність на розвиток лінгвістики, філософію людського спілкування, застосування інформаційних і комунікаційних технологій в освіті, техногенних регіонів, кріобіології, екології, клітинної і молекулярної нейробіології, превентивної освіти і соціальної політики.

Цікавим прикладом поєднання зусиль різних підструктур ЮНЕСКО є досить молодий проект «Електронного навчання» (E-learning), створений спільними зусиллями Сектора освіти і Сектора комунікації та інформації. Основним завданням цього проекту є сприяння доступу до інформаційних ресурсів освіти в різних регіонах світу на різних мовах з метою співпраці професіоналів задля забезпечення якості освіти [9, с. 199–204].

Незважаючи на здобутки у царині співпраці України з ЮНЕСКО та прагнення української спільноти наблизитися до світових стандартів, водночас слід виділити низку проблем, якими охоплена освітня сфера.

У той час, коли у світі спостерігається тенденція до зменшення неосвіченості, в Україні близько 300 тисяч дітей молодшого шкільного віку не мають доступу до освіти. Про це йдеться у представленій у Нью-Йорку шостій доповіді ЮНЕСКО, присвяченій оглядові ситуації з освітою у світі.

У ній аналізуються досягнення і недоліки 129 країн світу з виконання шести цілей у цій сфері, поставлених у 2000 році в Дакарі. Найкращі показники із забезпечення доступу до освіти і її якості в Норвегії. За нею йдуть Великобританія,

Словенія, Швеція, Республіка Корея й Італія. У цілому по світу кількість дітей, що не відвідують школу, знизилася з 96 мільйонів у 1999 році до 72 мільйонів у 2005 році. При цьому Росія, Україна і Туреччина «лідують» у регіоні за кількістю дітей молодшого шкільного віку, які опинилися поза системою освіти. При цьому автори доповіді наголосили на тому, що охопленню до 2015 року всіх дітей відповідного віку освітою заважають, серед іншого, такі причини, як низька якість освіти, високі витрати на навчання і високий рівень неграмотності, що зберігається серед дорослих [10].

Відзначимо, що сучасна освітня система отримує чимало нарікань з боку пересічних українців, які хочуть дати своїм дітям якісну освіту, проте реалії життя свідчать, що сіяти розумне добре й вічне стає все складніше, оскільки кількість науковців у Європі протягом 2002–2007 рр. знизилась з 31,9 % до 28,4 %. Проблема дефіциту кадрів спостерігається і в Україні. А вже з 1991 р. кількість учених в Україні, за даними Держкомстату, скоротилася втричі – з 295 до 94 тис. осіб.

Сюди ж додається проблема неналежного фінансування. Якщо на дослідження і наукові розробки в Австрії, Данії, Франції, Німеччині, Ісландії, Швейцарії виділяється від 2 до 3 % ВВП, то в Україні на всю освітню сферу – лише 0,3 %.

Отже, все вище наведене переконує в тому, що Україна має достатній досвід співпраці з ЮНЕСКО в освітній сфері, беручи участь у міжнародних форумах та конференціях, залучаючи учнівську молодь до участі в асоційованих школах, налагоджуючи контакти з науковим співтовариством через проекти, що реалізуються вищими навчальними закладами України та кафедрами ЮНЕСКО при них.

Зауважимо при цьому, що ЮНЕСКО покликана відігравати роль каталізатора. Вона допомагає Україні та іншим державам розібратися у виникненні проблем, намітити шляхи подальшого розвитку, дотримуючися при цьому чітких рамок своєї компетенції, не втручаючись у справи національних інстанцій, оскільки її завдання полягає у стимулюванні, роз'ясненні та наданні технічної допомоги.

У свою чергу, Україна, намагаючись відповідати міжнародним освітянським стандартам, повинна зберігати власне національне обличчя і прагнути розв'язати існуючі проблеми насамперед на державному та регіональному рівнях. Крім того, виховуючи молоде покоління, готуючи нові кадри у вищих навчальних закладах України, освітяни всіх ланок повинні керуватися принципами гуманізму, який протягом багатьох років виступає основою філософії ЮНЕСКО, а за висловлюванням Генерального директора Ірини Бокової, окрім теорії, гуманістичні цінності повинні обов'язково втілюватися на практиці у всіх сферах людської діяльності [11, с. 5].

Оскільки життєво важливу роль в успішній національній освіті грає наявність достатнього контингенту якісно підготовлених освітян, то:

- по-перше, повинні бути змінені пріоритети державної політики щодо

освіти загалом та її базових ступенів зокрема;

– по-друге, належне державне фінансування освітян стане не тільки гарною мотивацією до повернення престижу вчителя, викладача, науковця, а й сприятиме появі нових наукових досліджень;

– по-третє, вже діючі асоційовані школи ЮНЕСКО та кафедри ЮНЕСКО повинні активізувати свою діяльність, розширюючи власну мережу. При цьому слід пам'ятати, що шляхи розв'язання зазначених проблем є особливо актуальними. Лише в тісній співпраці державних структур, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та власних зусиль освітян, Україна зможе зійти на якісно нову сходинку в освітній сфері і бути гідним учасником міжнародних програм, ініційованих міжнародною спільнотою.

Список використаних джерел:

1. Сидоренко С. І. Нова ініціатива ЮНЕСКО: етичні й моральні виміри для вищої освіти і науки / С. І. Сидоренко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 2. – С. 5–16.
2. Одерій С. ЮНЕСКО та оновлення підходів до забезпечення якості вищої освіти / С. Одерій // Рідна школа. – 2006. – № 10. – С. 5–7.
3. Марфенин М. М. Чему и как учить в современном мире? / М. М. Марфенин // XV международная конференция «Образование в интересах устойчивого развития» (Москва, 27–28 июля, 2009 г.) : тезисы докладов и презентаций XV международной конференции «Образование в интересах устойчивого развития». – Санкт-Петербург, 2009. – С. 9–17.
4. Тимофеев М. Исследование ЮНЕСКО о перспективах научной деятельности в мире / Михаил Тимофеев // Компас. – 2010. – № 4. – С. 68–69.
5. Ульяновський Ю. Доклад ЮНЕСКО по проблеме распространения грамотности / Юрий Ульяновський // Компас. – 2008. – № 46. – С. 72–75.
6. Архів МЗС України, ф. 7, оп. 11, спр. 432, арк. 12.
7. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>.
8. Хакслі Д. Планетарная утопия // Курьер ЮНЕСКО. – 1991. – № 43. – С. 42–43.
9. Гриценчук О. О. Досвід і напрями діяльності інформаційної освітянської мережі ЮНЕСКО для розвитку освітніх процесів України / О. О. Гриценчук // Засоби і технології єдиного інформаційного освітнього простору : зб. наук. праць. – К. : Атіка, 2004. – С. 199–204.
10. В Україні 300 тисяч дітей не мають доступу до освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.civicua.org/news/view.html?q=1015314>.
11. Бокова И. Передовая статья / И. Бокова // Курьер ЮНЕСКО. – 2011. – октябрь-декабрь. – С. 5.